

TIKAI
MĪLESTĪBA

So lugu aizliegts izrādīt bez
autora iepriekšējas rakstveida atļaujas
Atļauja pieprasāma Andrim Valdmanim
293I Portland Ave., Minneapolis, Minn. 55407
U.S.A.

DAUGAVAS VANAGU
LATVIEŠU TEATRA KRĀTUVE
Bostonā.

Copyright, 1958. by
Andris Valdmanis.

T I K A I M Ī L E S T Ī D A

Valdemāra Karkliņa romāna skatuves variants.
Drāma septiņās ainās.

Pārveidojis Andris Valdmanis.

Darbojas:

Aleksandrs Andžans, mācītājs,

Andra Robāne,

Srams, pulkvedis,

Ģinters Hartvigs, leitnants,

Grankavs, feldfēbelis,

Valdemārs Daugulis,

Olgorts Laivenieks,

Pēteris Lūcis,

Margonis Uiska.

Darbība notiek - otrā pasaules
kara pēdējās dienās - Vācijā.

Pirmā aina

Bēglis istabā nometnē. Ziema. Vakars.
Priekškarā veroties, kādā tornī zvana sesas reizes.

Mācītājs. (sēd, lasa grāmatu).

Andra. (klauvē).

Mācītājs. Lūdzu.

Andra. (ienāk, gērbusies paplāna mētelī, lakatīņu galvā, dūraiņiem rokās. Ap
20 gadu veca.) Labvakar, mācītāja kungs.

M. Labvakar. Ar ko varu pakalpot?

A. Jums jābrauc līdzī. Tūlīt.

M. Pie slimnieka?

A. Nē. Pie karavīriem. Četri latviešu zēni apcietināti un nptiesāti uz...

Mācītāja kungs, brauciet līdzī un runājiet ar pulkvedi. Jums jāiesniedz lū-
gums, lai sodu atliek. Citādi būs par vēlu.

M. Vai no tiem karavīriem jums kāds tuviniēks?

A. Jā. Mans lūgavainis.

M. Par ko viņus apsūdz?

A. Es jums izstāstīšu. Viņu sauc Valdemārs Daugulis. Vācu armijā atkāpjoties,
viņa daļa izklīdināta un Māris ar biedriem nāca uz manu vecāku mājām. Iera-
das vācu armijas vīri un visus četrus apcietināja kā dezertierus. Viņus aizveda
Fronte nāca tuvāk. Vecāki bēga uz līepāju, tad braucam tālāk un mū mēs esam tie.
Dzirdēju, ka tuveja ciemā esot daži apcietināti latvieši. Uzzināju, ka tie viņi
Māri satīku cietumā. Viņš lūdz, lai to glābju.

M. Kā jūs sauc?

A. Andra Rebane.

M. Un ko jums, Andra, varētu palīdzēt?

A. Mācītāja kungs, jums jārunā ar pulkvedi. Mani pie viņa nelaiž. Bet jūs viņš
uzklaussī. Ja viņš pieņemtū pārsūdzību, vai apzēlošanas lūgumu, sodu atliktū.
Vismaz uz dažām dienām mums jāiegūst laiks.

M. Ja butū jāiesniedz pārsūdzība, vai lūgums, vajadzētū kāda, kas pārzina tiesu
lietas.

A. Leitnants Hartvigs ir pulka tieslietu vīrēniēks. Laipns cilvēks. Viņš mums
palīdzēs.

M. Nu, labi. Brauksim. (iet, Andra seko).

Otrā aina

Uzgaidamā istabā vācu kara cietumā. Krēsli, solis. Uz galda deg spuldze
ar tumšu atgaismu. Pie sienas Hitlera ģimēne.

Kādā tornī zvana septīnas reizes.

Hartvigs. (staiga, apstājas, skatās ģimēnē).

Mācītājs un Andra. (ienāk)

Hartvigs. (iet pretī, militāri sveicina) Jūs esat luterāņu mācītājs? Kā jūs
Mācītājs. Aleksandrs Andžans. / sauc?

H. Sini cietumā atrodas četri latviešu tautības karavīri, kam par dezertēšanu
piespriests naves sods. Rit ātri viņus nošaus. Viņi vēlas pēdējo mierinā-
jumu saņemt no latviešu mācītāja. Tas viņiem atļauts. Saprātāt?

M. Gribētū iepazīties ar apsūdzības rakstiēm.

H. Tūlīn jums tos ienesīšu. (prom)

A. Viņi vēl var iesniegt apzēlošanas lūgumu. Un dažās dienās viss var mainī-
ties. Vācieši atkāpjas. Pat divdesmit četras stundas viņus var glābt.

Mācītāja kungs, jūs palīdzēsiet?

M. Darišu ko varešu.

Hartvigs. (ienes aktis dod M.) Te bus.

M. Pateicos. (atver akts vaku, lasa.)

A. (E.) Vai varešu ar viņu runāt?

E. Varbūt vēlāk.

A. Macītājs grib runāt ar pulkvedi.

E. Kada tam vairs jēga?

A. Ģinter, lūdzu.

E. Nu, labi. Pēc vakariņām, ja vecais būs labā omā. Es jau varu mēģināt.

M. Vai varu runāt ar kādu no apsūdzētiem?

E. Ar kuru jūs gribat runāt?

M. Ar dižkareivī Olgertu Laivenieku.

E. Viņš vairs nav dižkareivis. Ar apsūdzēto Laivenieku? Likšu lai viņu iaved.

M. Es gribētu runāt ar katru vienatnē.

E. Labi. (A.) Nāc līdzī. (prom, A. seko).

M. novolk moteli, apsežas, lasa.)

Laivenieks. (ionak, izskatā jauns cilvēks, bet atgādina pusmūža vīru. Savēlušās netūras matu šķipsnas, zodu un vaigus klāj pāris nedēļu neskušas bardas ru-gāji. Saburzītas, netūras civildrēbes, kas krietni lielākas.) Ko jūs no manis gribat?

M. Jums palīdzēt.

L. Kas esat?

M. Macītājs.

L. Macītājs? Ko jūs varat mums palīdzēt?

M. Nezinu. Gribēju jūs redzēt un runāt. Varbūt jūs man pateiktu, ko lai daru jums laba.

L. Ja esat nācis mums pasniegt svēto vakarēdienu, nebija vērts pūlēties. Man ir pilga viena kas notiek pēc lodes.

M. Varbūt varētu iesniegt apzēlošanas lūgumu?

L. Kuru? Otro vai trešo? Kada tam vēl jēga?

M. Ta tad, kāds lūgums jau noraidīts?

L. Ko mēs zinām. Varbūt tas nemaz nav sūtīts uz kara virstiesu. Varbūt trakaiss pulkvedis pats to noraidījis.

M. To varētu noskaidrot. Ja lūgums nebūtu tālāk sūtīts, tad vēl būtu cerība.

L. Ko jūs gribat zināt?

M. Lai iesniegtu lūgumu, vajadzētu kāda pieturas punkta. Kaut kā, kas runā jums laba. Izstāstiet, kā jūs sagūstīja. Bet runājiet ātri, laika nav daudz. (skatās rokas pulkstemī)

Kadā tornī zvana astoņas reizes.

L. Bijam no savas daļas atšķirtī, un vacieši laidas lapas kā zaki uz Vācijas pusi. Jau Krievija būdams, apņemos piesist pedu, tiklīdz busim tuvak Latvijas robežai. Lai veln... lai vilks rauj vaciešus un viņu karošamu. Bet vajadzēja gādītīs šim Marim Daugulim. Viņš sacīja, ka iešot uz Lielauci un aicināja mus līdzī. Ja būtu zinājis, ka viņš tikai gribēja satikt savu moitu, mani tur nebūtu aizvilkuši ne zirgiem. Zandamī tur mus sagūstīja, kā cālus. Biju frontē, vairakas kaujas. Citi krita, es esmu dzīvs. Ta tad mani sargājusi kāda augstāka vara. Bet kadēļ? Lai mani nošautu kā suni? Vai bibelē nav rakstīts, ka bez Dieva zinās cilvēkam nenokrit ne mats no galvas?

M. Ta ir Laiveniek. Bez Viņa zinās cilvēkam nenokrit ne-mats.

L. Ja tamir Dieva griba, ka man te jāaiziet bojā, tad tā ir lielākā nejēdzība.

Mani soda par to ka esmu pametis kara kalpu rindas. Bet par ko mani soda Dievs? Viņam taču jāzina, ka neesmu vacu kalps. Es gāju tāpēc, ka mani dzina. Būgu tāpēc, ka gribēju būt mājās. Man nav jākaro par Vāciju. Lai pašī sargā savu zemi. Ko esmu nogrēkojies? Vai tas kāds noziegums, ka par visu vairāk mīlu savu zemi un mājas. Savu sievu un bērnu? Esmu ticējis. Bet nu es vairs netīcu. Vai tiesām pasaulē nav taisnības un dzīvei nekāda jēgas?

M. Ja nespēj ticēt - nekādas. (klausās) Metietīs ceļos.

L. Kadēļ?

M. Tadēļ, ka es saku.

- L. (nometās ceļos)
M. (uzliek roku uz L. galvas).
Hartvigs. (ienāk, sadurstās, paliek pie durvīm)
M. Vai jau tik vēls, ka nākat mani mēklet?
H. Man jāzina, kāpēc jūs gribat runāt ar katru apcietināto atsevišķi. Tas prasīs parāk daudz laika. Jūs variet pasniegt viņiem vakarēšanu visiem reizē.
Vai ir kāds iemesls kāpēc jūs tā nedarāt?
M. Ir cēli, kas mums jāiet katram atsevišķi. Jums arī, leitnanta kungs.
H. Vai ar šo esat gala?
M. Jā. Pagaidām.
H. (arpuše kādam pavēl) Aizvest apcietināto.
M. Mēs vēl redzēsimies, Laiveniek.
L. (iziet)
H. Jūs man neiestāstīsiet, ka greksūdzesāna aizņem tik ilgu laiku. Es brīdinu jūs. Neaizmirstiet, ka esat mierinātais, ne advokats.
M. Kas esat jūs: tiesnesis vai aizstāvis?
H. Ne viens, ne otrs.
M. Tad jūsu pienākums nav viņus ne tiesāt, ne aizstāvēt?
H. Tā varētu teikt.
M. Kādel viņus neviens neaizstāv?
H. Viņi ir vainīgi un notiesāti.
M. Mēs visi esam vainīgi un notiesāti, kādā citā tiesā. Bet mums ir aizstāvis.
H. Ko līdz runāt. Viņiem nav nekādu cerību.
M. Tad aizstāvis visvairāk vajadzīgs. Es jūs lūdzu sagādāt man iespēju runāt ar pulkvedi.
H. Es jau zvanīju, pulkveža nav mājā.
M. Kad viņš parbrauks?
H. Kas to var zināt.
M. Kad paredzēts sodu izpildīt?
H. Sešos. Gaismai austot. Ja kas notiks, jūs būsiat atbildīgs. Mēs varam jūs apcietināt un tiesāt. Koncentrācijas nometnes ir arī macītāji.
M. Neesmu nācis šurp ar naidu.
H. Jums nav ne jausmas, ko spējīgi izdarīt uz nāvi notiesātie noziedznieki. Šis pats, kas te bija, kamēr jūs skaitījāt pātarus, gudroja, kā izbēgt.
M. Neraižojaties. Nekas nenotiks.
H. Ka jūs to tik droši zināt?
M. Viņi ir mani tautieši.
H. Kuru vēlaties šoreiz?
M. Pēteri Lauci.
H. Tikai pasteidzaties, laika nav daudz.
M. Jums taisnība. Vai jūs paliksiet šeit, leitnanta kungs?
H. Ne visu laiku. Man šonakt dežūra. Kādel jūs tā jautājat?
M. Gribeju zināt. Jūs teicāt, pulkveža neesot mājā. Gadījumā ja viņš parbrauktu.
H. Es jūs pieteikšu. Vai viņš jūs pieņems, tas cits jautājums.
M. Bet ja pieņemtu, jūs man paziņosiet?
H. Jūs pasauks.
M. Paldies.
H. (iziet)
M. (lasa aktis)

Kadā tornī zvana deviņas reizes.

- Laucis. (ienāk)
M. (sniedz roku) Es jau satiku jūsu biedri Laivenieku, nu man atļāva runāt ar Lauci. Jā, zinu. Jūs esat atvests mūs sagatavot. /jums
M. No kuras pušes esat?
L. No Turaidas.
M. Vecāki abi vēl dzīvi?
L. Jā.
M. Vienīgais dēls?

- L. Nē.
- M. Vai jums zināms, kur jūs piederīgie tagad?
- L. Jā. Mājās.
- M. Ja jums būtu uzrakstīta vēstule, jūs to varētu nodot man. Es to nosūtītu. Varbūt jūs tagad gribētu ko uzrakstīt?
- L. Jā. Mātei.
- M. Man gan nav vēstulu papīra, bet (izvelk piezīmju grāmatiņu, atšķir baltu lapu, izvelk pildāmspalvu, dod Laucim).
- L. (sapem doto, domā, grib rakstīt, asaras smacē kaklu, dod rakstampiederumus atpakaļ) Es nevaru. Varbūt jūs, mācītāja kungs.
- M. Sakiet, es rakstīšu.
- L. Mīļā māmiņ. Kad lasīsi šīs rindas, es... (iespiež seju delnās, raud).
- M. Zinu, jūs sapes ir lielas. Bet nav tādu bērnu, kam nebūtu mierinājuma. Vai jūs māmiņa tic Dievam?
- L. Jā.
- M. Un jūs?
- L. Jā. Bet tas nav tas. Esmu saviem vecākiem, īpaši mātei, bijis nelabs dēls. Tagad man jāmirst, un es vairs nevaru nekā labot.
- M. Bet jūs to gribētu?
- L. Jā.
- M. Mans dēls, ir kāds, kas dzird jūsu balsi un zina jūsu domas arī tad, kad jūsu lūpas klusē.
- L. Bet mana māte to nekad nezinās.
- M. Sakiet man visu. Es viņai rakstīšu.
- L. Maniem vecākiem vecas mājas. Es jau bērnu dienās viņus ienīdu. Tēvs gribēja mani mācos par inženieri.
- M. Jūs gribējāt stāstīt par māti.
- L. Jā. Jo pret tēvu mana vaina nav tik liela. Ja pasaulē bija kāds cilvēks, ko nicināju un ienīdu vairāk nekā tēvu, tā bija māte. Varbūt tā būtu vēl tagad, ja nebūtu iesaukts armijā. Kaut kas mani pārvertās. Ieraudzīju savas mātes dzīvī. Kā viņa savus soļus un sviedrūs, savas domas, ilgas un cerības atdevusi man, nekā nesapemot pretī. Viņas rokas bija sastrādātas, mugura smagā darbā salikusi. Un es. Kā es viņai par to atmaksāju? Ja man tagad jāmirst, kā lai aizeju ar tādu parādu?
- M. Jūsu bēdas nav vieglas. Bet nepadodaties izmisīgam. Jūsu māte jums sen piedevusi.
- L. Es domāju par savu vainu, kas paliktu arī tad, ja māte būtu visu piedevusi.
- M. Ja patiesi nožēlojāt, Dievs jums to piedos.
- L. Bet, es pats sev nevaru piedot.
- M. Nazūdieties par daudz. Nevienam grēks nav tik liels.
- L. Es nedomāju par grēku.
- M. Par ko tad?
- L. Man nāk prātā dažas ainas. Tēvs bija iejūdzis zirgu kamanās, lai mani vestu uz staciju. Stingri sala. Tad māte iedomājās, ka uz kamanu grīdas man sals kājas, ieskrēja virtuvē, paņēma no kurtuves karstu kriegeliņu un lika to man pie kājām. Mani pārņēma briesmīgas dusmas. Par ko viņa mani turēja, par kuru bērnu? Segu norāvis, ar kāju izspēru kriegeliņu no kamanām sniegā. Māte palika stāvēt un noskatījās, ka mes aizbraucam. Viņai bija kailla galva, plāna blūze mugurā, rokas līdz elkoņiem kaillas. Māte stāveja, nemaz nejustama ka viņai sala. Mācītāja kungs, es to nevaru izturēt. Man bijusi labākā māte pasaulē.
- M. Kādā bijusi? Sakiet, ir. Jūs viņu neesat zaudējis.
- L. Laikā, kad varēju sniegt roku, spēru ar kāju. Tas bija viss ko viņa dabūja no sava mīļā dēla. Neizturēju smagāko dzīves pārbaudījumu: tev būs tēvu un māti cieņā un godā turēt.
- M. Jūs esat izcīnījis smagu cīņu.
- L. Es norunāju tādēļ. Gribēju tikai lūgt, lai jūs uzrakstat manai mātei, kad... Vai tagad zināsiet ko rakstīt?

M. Jā. Es viņai rakstīšu, tiklīdz būs iespējams. Uzrakstiet man to vecāku adrosi (pasniedz kabatas gramatiku, pildamspalvu L.)

L. (ņem doto, raksta, atdod atpakaļ)

Kada tornī zvana desmit reizes.

Hartvigs. (ienāk)

M. Leitnanta kungs, vai atļausiet man runāt ar nākošo?

H. Labi, bet ne ilgāk ka pusstundu. Vienspadsmitos jūs varat ierasties pulka stāba. Pulkvedis Šrams būs savā kabinetā un jūs pieņems.

M. Labi. Es būšu.

H. Kuru vēlaties nākošo?

M. Margoni Uisku.

L. (iet laukā)

H. (seko)

M. (staigā, ieroskatās aktīs)

Uiska. (ienāk).

M. (sniedz roku) Labvakar. Mans vārds Aleksandrs Andžāns. Esmu luterāņu mācītājs. Jūsu priekšnieki man atļāva ar jums runāt.

Uiska. Jā, zīnu.

M. Ka jūs sauc, mans dēls?

U. Uiska, kareivis Margonis Uiska. Leitnanta kungs jūs esot brīdinājis, ka mēs nedrīkstot ilgi runāt, jums jāeļot pie pulkveža?

M. Jā, tā viņš sacīja.

U. Ļoti labi. Man būtu kāds lūgums. Esmu to jau iesniedzis rakstveidā, bet nezīnu, vai pulkvedis to saņēmis. Esmu nepareizi apsūdzēts. Ir noticis pārprātums. Man nav nekā kopīga ar tiem trim karavīriem, ar ko tiku reizē apcietināts. Tā bija sagādīšanas. To varu pierādīt.

M. Vai jūs mani neizstāstītu visu pēc kartas? Kā tas notika.

U. Tas notika pēdējā krievu uzbrukuma laikā. Tanku smaile mūs mazu izlūku patruļu atšķīra no vienības. Mūsu uzdevums bija to panākt. Mums bija vērtīgi noverojumi, ko katrā ziņā vajadzēja pazinot daļai. No šī ziņojuma bija atkarīga visa kaujas norise. (apklusē)

M. Lūdzu, stāstiet tālāk.

U. Kā par nelaimi bijam nomaldījušies. Tad priekšnieks, seržants Kalnīns, nolēma patruļu sadalīt divās daļās, lai mēģinātu mūsu vienību sasniegt pa diviem dažādiem ceļiem. Bijam četri. Es paliku kopā ar divkareivi Ozolu. Tā kā ziņojums bija ļoti svarīgs, mums par visu vairāk bij jāsaģas krist krievu gūstā. Tāpēc seržants mums pavēleja pārga bēdes civildrebes un vajadzības gadījumā uzdoties par vacu atļautiem strādniekiem. Mēs gājām dienu un divas nakts. Tad Ozols vairs nevarēja paiet, ievainojums kāja tik neciešami sāpēja, ka divkareivim dažas dienas bija jāatpušas. Nolēmam skirties. Tālāk gāju viens. Kādu nakti parguleļ iegriezās lauku mājās. Gadījās, ka tur naktmājas bija dabūjuši trīs jauni cilvēki, kas arī toicās vēciesu atļauti strādnieki. Man nebija ne jausmas, ka tie ir dezertieri. Nolimīgā kārtā ieradas vacu zandarmu un visus apcietināja. Mani kopā ar viņiem apvainoja dezertēšanā un ievietoja cietumā.

Esmu nevainīgs. Man nekad nav rīcis prātā patvarīgi pamest karaspēka daļu. Esmu tikai pildījis priekšniecības pavēles. Kā mani var tiesāt kāmer tas nav iznēklēts un sodīt, kāmer mana vaina nav pierādīta? Tiesai mani jāuzklausa. Pulkvedim jādomā ma/n iespēja attaisnoties. Esmu nevainīgs, gluži nevainīgs.

M. Vai tā patiesība?

U. Varu zverēt, ka saku patiesību.

M. Bet, ja tā arī nebūtu bijis, ja tas būtu izdomāts stāsts, neredzu iemesla, kāpēc tā nevarētu būt. Kāpēc tiesa nevarētu jūsu liecību pārbaudīt, lai noskaidrotu, vai sakiet patiesību?

U. Vai jūs pateiksiet par mani? Pulkvedim jāzina, ka esmu nevainīgs.

M. Domāju, ka jūs visi esat nevainīgi. Es viņam to teikšu.

U. Neesmu jums vēl pateicis visu. Sakiet pulkvedim, ka man ir slepēns ziņojums. Ļoti svarīgā lietā. Man tas viņam jānodod personīgi.

M. Jūs taču nerunājat nīkus?

U. Man žēl, bet vairāk neka nevaru izpaust. Ja jūs man palīdzēsiet, jūs to nenozēlosiet.

Atskam sirenes kaučieni.

U. Trauksme!

Lidmašīnas dukona kļūst skaļāka. Tās lido pāri, met bumbas.
Gaisma apdziest.

Trešā aina

Pulkveža Šrama darba kabinets. Liela, krēslaina telpa. Uz galda spuldze ar zaļu atgaismu. Istabas sienas klātas masīviem grāmatu plauktiem un skapjiem stikla durvīm. Plauktos, gar sienām, uzkrēsliem, uz galda, vietām uz grīdas atrodas grāmatas, gampa vienai, divām, gan veselām kaudzēm. Kurās kamīns.

Priekšskaram veroties, kādā tornī zvana vienpadsmit reizes.

Šrams. (pamaza auguma vīrs, ap četrdesmit piecu gadu vecumā, pilnīgi kailu galvu, balām, gandrīz neredzamām uzacīm un sekliem ikdienas vaibstiem. Valka acenosa. Kad viņš ierunājas, parādās raksturs un īpatnība. Kad smejas, viņa aukstos smieklos ieskanās kas savāds - arpratīgs. Stāv pie kamīna, silda muguru) Mācītājs. (kļauvē)

Šrams. Herein!

Mācītājs. (ienāk) Labvakar, pulkveža kungs. Iedrošinos jūs traucēt.

Hartvigs. (ienācis reizē ar M.)

Šrams. (nepakustējies, nerašanās uz mācītāja vārdiem. Hartvigam) Dabūjat ziņojumu?

Hartvigs. Jā. Viens nogalināts, trīs ievainoti. Pieci izbēguši. Viens bēdzējs sargu ievainots. Bojājumu žogā izlabo. Sardze divkārsota.

S. Vairāk nekā?

H. Tas viss. Cietuma barakā notiesātie uzlidojuma laikā bija nemierīgi. Tagad visur atkal kārtība.

S. Vai ziņojums par izbēdzējiem nodots?

H. Tieši tā, pulkveža kungs.

S. Pieņemu, ka pēdu dzīšana nesokmējās?

H. Snieg sniegs, pulkveža kungs.

S. Nu, tālu viņi netiks. Varat iet.

H. Klausos. (karciviski sveicina, pagriežas un iziet)

Mācītājs. (stāv un skatās pulkvedī)

S. (skatās mācītājā)

M. Pulkveža kungs, iedrošinos jūs traucēt.

S. Zinu. Jūs gribat par viņiem aizņēties. Lai aiztaupītu liekus jautājumus, no skaidrošu faktus. Apiecinātie ir vainīgi. Viņi notiesāti un apšēšanas lūgums noraidīts. Esmu devis pavēli, rīt, gaismai austot, sodu izpildīt. Man nav ne mazākā iemesla rīkojumu atsaukt. Vai tas jums saprotams?

M. Jā. Vai man tikai jānoklausās, vai drīkstu arī ko jautāt?

S. Jautājiet.

M. Jūs teicāt, jums neesot ne mazākā iemesla rīkojumu atsaukt. Ja jums būtu mazākais iemesls, jūs to darītu?

S. Teicu, man nav.

M. Tā nav atbilde uz manu jautājumu.

S. Ja būtu iemesls? Tad mēs redzētu.

M. Es jums to varu dot.

S. Jūsu iemeslu varu iedomāties.

M. Pulkveža kungs, pasaulē jau tā izliets par daudz asinū. Vai tas nav vislabākais iemesls? Kāds vēl varētu būt svarīgāks?

- S. (iesmejās) Jūs aizmirstat, ka runājat ar karavīru. Bez tam jūsu zināšanai varu piebilst, ka neticu jūsu dievam.
- M. Kaut kam taču jūs ticat, un es negribu pieņemt, ka tas ir velns. Vai drīkstu jautāt, kam jūs ticat?
- S. Taisnībai un laba uzvarai.
- M. Jūs ticat manam Dievam, pulkveža kungs. Jūs tikai neesat ieraudzījuši vienu pusi: žēlastību. Ticību un cerību jūs redzat, bet neredzat mīlestību.
- S. Man/s dievs tas nepazīst. Tas varbūt tāpēc, ka viņš kara dievs. Viņa varīgā varētu būt ticība un cerība, bet kā trešais gan naidis, ne mīlestība.
- M. Nē, tur jūs maldāties. Tad jūs kalpojat elkam. Trešā ir žēlastība.
- S. Jūs to droši zināt?
- M. Es to droši zinu.
- S. Un varat pierādīt?
- M. Protams.
- S. Ka?
- M. Pavisam viegli. Ir tikai viens Dievs.
- S. Sēdēt. Par šo jautājumu esmu daudz domājis. Esmu parliecināts, ka dieva se- ja žēlastības nav, ka tā nevien lieka, bet arī kaitīga. Ja jūs man varat stundas laikā pierādīt pretējo, tad jums apsolu vēlreiz skatīt cauri notiesāto dezertieru lietu.
- M. Cilvēkam ir tikai viens glābiņš: Dieva žēlastība. Žēlastība ir vienīgā īpa- šība ar ko cilvēks atšķiras no dzīvnieka.
- S. Tā. Tik vienkārši? Daudz netrūka, ka es būtu kļuvis mācītājs. Laikā atjēdzos. Vai gribat zināt, kas mani atturoja? Nožēlojama liekulība, ko jūs saucat par žēlastību. Viss, kas ļauns, jums ir grēks, un katru grēku var padarīt par netaisnību, nožēlojot un izmirdzoties piedošam. Bet ko lai dara tie, kas tik naidīgi receptei nespeji ticēt? Patiesība ir tā, ka grēks paliek grēks, lai cik sveicinātu par to noliek baznīcā. Nosistais nepieceļas, arī tad, ja slopkava, sirdsapziņas mocīts, izsūdz grēku mācītājam un saņem piedošam. Loti žēl, bet tā nemotiek. Man aizdomas, ka jūs priesteri, esat drusku sāgrozījuši Dieva gri- bu. Un katrā tautā, laudā-paauzdzo ir pulkiem nelgu, kas labāk tic nekā domā. Tikai nesakiet man, ka žēlsirdība ir dieviskais elements, ar ko cilvēks atšķi- ras no dzīvnieka. Ir arī citas
- M. Cilvēks ir nepilnīgs. Mēs varam tikai tuvoties pilnībai.
- S. (iesmejās) Pareizi, pilnībai mēs varam tikai tuvoties. Bet cilvēce nekļūst pilnīgāka, pateicoties kādam jūtam. Ir tikai viena īpašība, kas cilvēku pa- tiesi atšķir no dzīvnieka: tās ir idejas. Mēs dzīvojam laikā kad cilvēce notiek cīņā starp ļauno un labo, tumsas un gaismas principu. No šīs cīņas iznākuma atkarīgs cilvēces liktenis. Ko pēc jūsu domām pelnījuši cilvēki, kas šādā brīdī pagriež cīņai muguru? Kur ir instance, kas var apžēlot tādu gļēvulību. Kur tie- sa, kas tādu nodevību drīkst attaisnot. Žēlastība te nav lietzama vai dāvājama, tā ir vienkārši neiespējama.
- M. Pat ja tas būtu iespējams, uzcelt jaunu pasauli bez žēlastības. Tā būtu ļoti nepatīkama dzīves vieta
- S. Pasaulē nokļūst labāka no ļū- šanām un nopūtām. Ja kaut kas veidotos uz labo pusi, tad tikai cīņā. Ar sviedriem un asinīm.
- M. Tā liekas jums, bet jūs nezīnāt. Jūs domājat, ka koku cirtēji veido mežu. Nē, pulkveža kungs. Mežs aug klusu, nemanot. No debess lietus un zemes sulām, kas ierīet saknes. To jūs nespejat redzēt. Ta arī cilvēka dzīve. Kā jūs to varētu parveidot.
- S. Kamēr esmu dzīvs, gribu darīt savu tiesu, lai pasaulē būtu vairāk patiesības
- M. Un to jūs gribat panākt bez žēlastības?
- S. (triec dūrī galdā, kliedz) Kāds divains aklums. Vai neredzat briesmas? Zem- cilvēks Azijas stepēs, kas ar rungu, ar šķēpu mums nebija bīstams, na ar moderniem ieročiem grib mūs iznīcināt. Nevienš no šīs cīņas nedrīkst bēgt. Un tomēr ir nelieši kas to dara. Kareivis, kas dezertē no kaujas, ir līdzīgs tē- vam, kas aizbēg no mājas, kur sadeg viņa bērni. Tāda nodevība jāizgriez ka ļauns aud zējs. Jūs man apsolījāt pierādīt žēlastības vajadzību. Sakiet man

DAUGAVAS VANAGU
LATVIEŠU TEATRA KRĀTUVĒ

Bostonā.

Kāpēc jātaupa nelieši?

M. Runājot par šiem četriem, izmeklēšana bijusi pārāk pavirša, lai noteiktu, vai viņi tiešām vainīgi.

S. Kā jūs to zināt?

M. Es lasīju apsūdzību. Tā visiem vienāda. Runāju ar dažiem apsūdzētiem, bet, viņu liecības nav vienādas.

S. Piemēram?

M. Notiesāto vidū ir viens, kas sevi tur par glūzi nevainīgu. Viņš apgalvo, ka ticis apcietināts nejaušības dēļ.

S. Par kuru jūs runājat?

M. Par Margoni Uisku.

S. Noziegums viņiem visiem vienāds. Vienādam jābūt sodam.

M. Bet tā, ka Margoni Uiskam, varēja gūties arī jums.

S. Sakiet man valstīdīgi, kāpēc viņi bēguši?

M. Pulkveža kungs, viņi netīcēja solījumiem. Viņi vairs netīcēja uzvarai.

S. Kā var tai netīcēt? Uzvarai jātic, sevišķi tagad. Katram jābūt savā vietā un jātic. Izveles nav, jo nav divu vadoni, tikai viens.

M. Pareizi, nav divu vadoni. Tikai viens. Bet jūs viņam nekalpojat. Jūs nevarat uzvarēt, jo jūs cīnāties pret viņu.

S. Nepulāties, jūs mani neparliecināsit.

M. Jums nav jāiekaro svešas zemes, jāsapem tūkstoši gūsta, jānogalina simti. Ieklausaties tikai viņa balsī. Jūs to varat dzirdēt vēja šalkās, ūdens gaļošana, putnu dziesmās. Dievs runā dzīvība, skaistumā un mīlestībā.

S. Mans dievs runā skaļāk. Lielgabalu dunona un bumbu sprādzienos.

M. Tā nav viņa balss.

S. Kā tad, velna? Kādēļ tad Dievs to neapklusina. Viņš taču esot visvarēns. Kāpēc jums priesteriem liek nopulēties Dieva labā, un kada jūsu pūlēm jēga, ja viņš visspeidīgs?

M. Jūs piederiet pie tiem cilvēkiem, kas tik daudz mācījušies, ka vairs nesaprot vienkāršas liecas. Jūs protat komandēt pulku kaujā, bet jūs nesaprotat Dieva balsi, kas uz jums runā, kā mātē uz bērnu. Ja jūs spējat saprast to, ka Dievs ir žēlsirdība, viss labais un gaismais mūsu prātā un jūtās, tad jums jāzina arī, ka Dievs var uzvarēt pasaules neželību, tumsu un ļaunumu: ar mūsu izskaidrošanos, ar mūsu nostāju gaismas pusē. Jūs man jautājat, kādēļ viņi bēguši. Viens iemesls varētu būt tāds: ja grib dzīvot, jānoliek ieroči. Ja grib mieru, jābeidz karot. Ja viss, kas tur ieročus tos noliktu un vairs nepaceltu, šodien sāktos tūkstošgadu miera valsts. Un par to jūs viņus tiesājat? Viņi gaida jūsu žēlastību.

S. Žēlastību? Viņiem jau esmu parādījis lielu žēlastību. Soda atlicis uz veselu diennakti. Vēl vairāk. Esmu pavēlējis sodu izpildīt, vainīgos nošaujot, ne pakarot. Ko jūs vēl gribat?

M. Apželojiet viņus. Atceliet nāves sodu. Jūs zināt, ka viņi nav vainīgi.

S. Jūs tiešām domājat, ka man tas būtu jādara?

M. Jā.

S. Lai atlaižu viņus un pats būtu galvu cilpā? Mācītāj, vai jums neliekās, ka prasat drusku par daudz?

M. Nē. Ne par daudz.

S. (paceļ tālruna klausuli) Leitnantu Hartvīgu pie manis. (noliek klausuli)

Hartvīgs. (klausvē)

S. Herein.

Hartvīgs. (iemāk, militāri sveicina) Jūs saucāt, pulkveža kungs?

S. Aizvediet mācītāju atpakaļ.

H. (roku pie cepures) Klausos.

M. (iet ārā)

H. (soko M.)

Kada termi zvana divpadsmit reizes.

Ceturta aina

Tāpat uzgaidāmā istaba cietumā. Galds pārklāts ar baltu papīru. Krēsli. Galdā vakariņas: siers, kumpja šķēles, desu uzgriezumī, balta maize, alus un vīna pudoles, glāzes, maži, dakšīņas. Deg sveces. Skan klusa "Naves ēnas" eņģeļu muzika. Uz skatuves: Laivenieks, Laucis, Uiska un Daugulis.

Mācītājs. (ienāk)

Hartvigs. (ienāk, reizē ar M.) Nu ir laiks garīgai ceremonijai. (prom)

Laivenieks. Vai tiešām tā jāmirst? Sakiet, vai tas tieša, ka mūs nošaus, ka sumus setmale?

Mācītājs. Esat stiprs. Jūs esat karavīrs. Jūs stāvat sardzē par Latvijai visur, arī šeit. Vai nekad neesat bijis kaujā? Nokad neesat skatījis nāvi?

Laivenieks. Esmu. Vairākkārt.

M. Tad esiet stiprs arī tagad. Atceraties, ka arī šai vietā stāviet par saviem mīļajiem mājās. Rūpja vara jums nodara netaisnību. Taisnība ir jūsu puše. Nokad neaizmirstiet latviešu karavīra stāju.

L. To es neaizmirsīšu.

M. Lai nāk, kas nākdams?

L. Lai nāk, kas nākdams.

M. (iet pie Lauča)

Laucis. (raud) Mācītāja kungs, es varu domāt tikai par to, ka mūs jau pēc pāris stundām... Jūs aizrakstīsiet mātei?

M. Jā. Dēls. Klausaties ko saka Viņa vārds. Šai grūtā brīdī tas palīdzēs.

(atšķir "Jaunās Derības" lapaš, lasa.) "Redzi, tu manas dienas esi līcis plaukstas platumā, un mans mūšs ir kā nekas tavā priekšā. Tiesām, niecība vien ir ikviens cilvēks savā stāprumā." (pie Uiskas, uzliek roku uz viņa pleca)

"Jebšu man arī mirtu miesu un sirds, taču tu Dievs, esi mans sirds patvērumš un mana daļa mūžīgi." (pie Dauguļa, uzliek roku uz viņa pleca) "Jo redzi, kas tālu no tovis, tie ies bojā..." - "Nu tad, uz ko mambūs gaidīt, Kungs? Es ceru uz tevi. Es ceru uz tevi Kungs". (vied karavīrus pie galdā, apsēžas)

Karavīri. (sēžas ap galdā) (saliek rokas, noliec galvu)

M. (saliek rokas uz galdā malas, noliec galvu pār tām, aizvēris acis, skaitā lūgšamu.) "Mūsu Tēvs debesīs! Svētīts lai top tavs vārds.

Lai nāk tava valstība.

Tavs prāts lai notiek kā debesīs, tā arī virs zemes.

Mūsu dienīšu maži dodī mums šodien.

Un piedod mums mūsu parādus, kā arī mēs piedodam saviem parādniekiem.

Un neieved mūs kārdināšanā, bet atpestī mūs no ļauna.

Jo tev pieder valstība, spēks un gods mūžīgi. Amen.

(panem maizes šķēli, pārlauž, un pa gabaliņam bāž mutē, ēd.)

Karavīri. (ēd)

Daugulis. (stāv nomaļus)

Andra. (ieskrien, pie Dauguļa) Māri.

Daugulis. Andra. (A. Mara rokas) Cik pulkstenis?

Andra. (skatās aproceš pulksteni) Bez piecām pusviens.

D. Pusviens? Vai mācītājs bija pie pulkveža?

A. Jā.

D. Un, nekā?

A. Laikam nekā. Skaidri, viņš nesaka. Varbūt pulkvedis nav nekā noteikta atbildejis.

D. Kad uzlidojuma laikā neizdevas tikt ārā, neizdevas aizbēgt, tā likās zīme, ka viss veltīgi.

A. Māri, vēl jau nekā novar zināt.

D. Var gan. Vai tu neredzi galdā? Ja mācītājs būtu pie pulkveža ko panācis, viņš mums teiktu. Bet viņš tikai skaitā bibeles pantus. Šī ir mūsu pedeja nakts. Nakts, kam nebus rita. Es tevi ļoti gaidīju. Cik maz laika mums atliks,

tikai līdz rīta ausmai. Gribru lai tu būtu pie manis.

A. Es būšu. Ja tikai viņi mani...

D. Ne. Tā es nedomāju. Protams, viņi nelautu. Es domāju, ko citu. Ja tu gribētu. Mums taču nekas cits neatliek, ka tikai...

A. Tu domā?

D. Jā.

A. Māri. Vai tam būtu kāda jēga?

D. Tu negribi?

A. Tā es nesaku. Ja tu vēlies, es arī gribu. Es tikai domāju, ko tas palīdzētu? Tu doma, tas varetu palīdzēt?

D. Ne. Ne tā. Bet tad man bus vieglāk. Tagad un tad, kad tas pienāks.

A. Mīlais, neruna tā, lūdzu, neruna.

D. Kāpēc ne? Tagad jau var par to runāt. Tas ir gandrīz tikpat kā noticis. Nu, tad iosis?

A. Tullī?

D. Jā. Bet ja tu negribi, tev taš nav jādara.

A. Es gribu. / Abi iet pie Macitāja /

D. Macitāja kungs.

Macitājs. Jā.

D. Mēs gribētu lūgt, vai jūs nevarētu mūs salaulāt.

Uiska. (iesili) Kā viņš teica? Ko viņi gribot?

Laivenieks. Laulāties. Pareizi. Visu pēc kartas. Vispirms kāzas un tad bērns. Pateidzies, Dauguli, ka nesajuk kartība.

M. Mīļie draugi, šai gadījumā man to gan nav tiesības darīt bez atļaujas. Baidos ka bus par velu to meklēt. Bet es jus varu syētīt.

D. Ne, macitāja kungs, ar to mums nepietiek. Mēs ar Andru gribam salaulāties pēc visiem baznīcas likumiem.

M. Vai esat visu apdomājuši?

D. Esam visu apdomājuši.

M. Ja soda izpildīšanai neatliek, laulības palīks dzimtsarakstu nodaļā neapstipina /rinatas.

D. Lūdzu, macitāja kungs, mūjstik maz laika.

M. Jūs arī tā velāties, Andra?

A. Jā.

M. Pagaidiet tepat. (iziet, ņak atpakaļ)

Hartvigs. (ionak) Ko viņi vel neiedomāsies. Sakiet, lai reiz beidz mūkoties.

M. Leitnanta kungs, vai notiesatiem nemedz izpildīt pedejo vēlēšanos? Tā ir viņa pedeja vēlēšanas.

H. Tas notiek tikai romanos un uz skatuves. Tādām ausībām mums neatliek laika.

M. Bet mīelastu sagatavot jums atlika laika?

H. Un, jūs butu miera viņus salaulāt?

M. Ar jūsu atļauju, jā.

H. Ar manu atļauju vien nepietiek. (Daugulim un Andrai) Vai ir kāds noteikts iemesls, kādēļ jūs to velāties?

D. Tīši tā, leitnanta kungs.

H. Kāds?

D. Viņa ir mana līgava.

H. Tik daudz es noprotu.

D. Iespējams, ka mana līgava ir mātes cerības. Man pēc dažām stundām izpildīs sodu. Nevelos, ka mans bērns piedzimtu ar laulību. Gribru tam atstat savu vārdu. Leitnanta kungs, atļaujiet macitājam mūs salaulāt. Tullī, tepat.

H. (A.) Vai tas tiesa, ko viņš runā?

A. Lūdzu, leitnanta kungs.

H. Jūs domājat, ka tas tik vienkārši? Kā lai traucēju pulkvedi šai stundā ar tādām mūkībām? Šī salaulāšanas jūsu stavokli neka negrozīs. Ja jūs cerat, ka tas ko grozīs...?

D. Es nekā neceru. Prasu tikai jūsu atļauju. Jums tā man jādod.

H. Jādod? Ejiet pie velna. Dzirdejāt, ko es teicu? Ejiet pie velna. (iet ārā)

A. (notver H.) Ginter.

- H. Vai tu esi negudra? Kam tas vajadzīgs? Kam šī trakā doma ienākusi prātā, viņam? Taču ne tev?
- A. Viņam. Ta viņa pēdējā vēlēšanās.
- H. Tev tik ļoti gribas būt atraītni? Dažas stundas un tu būsi atraītnē.
- A. Man vienlīga.
- H. Andra, tu dari sev nevajadzīgas sāpes. Un tāpat viņam. Tas ir vismulīgākais ko cilvēks var darīt. Prātīgāki ir tie, kas sod pie galda un iemet.
- A. Nu tad, esmu mulīgais cilvēks.
- H. Labā, es uzņemos atbildību. (Mācītājam) Salaulājiet viņus. (prom)
Kādā tornī zvana vienu reizi.

Piektā aina

Turpat. Karavīri aizvesti kameras. Ēdienu galds aizņemts.

- Mācītājs. (sod)
- Martvīgs. (staiga) Kādu laiku domāju, ka viņi notiesāti puslīdz nevainīgi, Bet man šķiet, ka viņi sodu pelnījuši. Viņi darītu visu, lai tikai varētu dzīvot vēl dienu vai stundu ilgāk.
- M. Jūs ne?
- H. Ne. Parak liela piesardzība, savas ādas glābšanā ir drusku nelietīga. Nodevība pret tiem, kas gāja nodomādami par savu ādu un krita. Sos vīrus es nezinācinu, tā ka pulkvedis. Bet cienību nejutu.
- M. Zināma cienība vienmēr ir palīdzība. Jūs esat palīdzējis. Bet mani neatstāsajuta, ka to darāt sava un šīs jaunas sievietes labā.
- H. No visiem, kuru labā varu ko darīt, Andra ir vienīga.
- M. Ka jūs to domājat?
- H. Viņa vienīga vel dzīvos. Es mēģināšu ko darīt to labā, kas dzīvos, jūs rūpejaties par tiem kuriem lemts aiziet.
- M. Tad nepalieciet pusceļā. Jūs vel neesat darījis visu. Neaizmirstiet, ko no jums vel sagaida viņi abi. Andra un viņas vīrs.
- H. Ko?
- M. Ir tādu parasts, ka jaunlaulātie pirmo nakti pavada kopā.
- H. Jūs domājat, ka man vajadzētu Andru...?
- M. Jums tas būtu jādara.
- H. (aizsmēķē cigareti, puš dūmas). Kur viņa ir?
- M. Aizgāja līdzā apcietinātiem.
- H. (iziet) / Kādā tornī zvana divi reizes /
Reizēm dzirdama dobja dunopa kas atgādina lielgabalu pērkonī.
- Gramkavs. (ienāk) Ko jūs te darāt?
- M. Noka.
- Gramkavs. Kas jūs esat un kā te gadījaties?
- M. Esmu luterāņu mācītājs, atvests uz šejieni lai apcietinātiem sniegtu Mieri-
G. Uzrādiēt caurlaidi. /nājumū.
- M. Man tādas nav,
- G. Te civilpersonām bez īpašas atļaujas aizliegts uzkavēties. Uzrādiēt personas apliecību.
- M. (izvelk kabatas gramātiņu, sameklē prasīto, dod Gr.)
- G. (ilgi pēta pasniegto, lasot kustīna lūpas, priecīgi) Austrumu bēglis. Jums pat nav apmesšanās atļaujas šīnī apgabalā. Jūs te uzturaties nelegāli.
- M. Neesmu šeit aiz brīvas gribas. Teicu, ka nācu apmeklēt apcietinātos.
- G. Par apcietinātiem neraižejaties. Ja viņi notiesāti un ievietoti cietumā, tad tie šeit atrodas legāli. Vai esat ar apcietinātiem jau runājis?
- M. Jā. Bet...
- G. Nokāda bet. Ja jūs pie viņiem nebūtu bijis, tagad vairs netiktu. Es to

neatļautu. Tā kā esat ar viņiem runājis, jūsu uzdevums veikts. Jūsu klātienes šai vietai vairs nav nekāda attaisnojuma.

M. Man nav nekādas iespējas no šejienes tikt projām.

G. (iesmejas bezprieka) To es gribētu redzēt. Tikt projām? Ne tik vienkārši. Esmu jūs pieķēris parkāpumos. Man jūs jāaiztur līdz apstākļu noskaidrošanai un jūsu eventūālajai sodīšanai. Jūs paliekat tepat un gaidiet manus rīkojumus. Sapratat?

M. Es jau teicu, ka līdz rītam nekur nevaru tikt. Man tepat vien jāpaliek.

G. Nejauciet jēdzienus. Jūs paliksiet šeit tāpēc, ka es jums to pavēlu, nevis tāpēc, ka jūs nekur nevarat tikt. Es par jums iesniegšu ziņojumu.

M. Vai jūs pazīstat apcietinātos latviešus?

G. Jūs gribat teikt, notiesātos dezertierus? Jā.

M. Tad varbūt varat man ieteikt, kādu ceļu vai līdzekli, kā viņus glābt.

G. Glābt? Jūs domājat par viņu ^{ķam} dyeseļu glābšanu?

M. Šoreiz es runāju par cilvēkiem draud nāvē. Es darītu visu, lai viņus pa-
glābtu no soda.

G. Un to jūs sakat man? Jūs atklāti atzīstaties, ka esat šeit, lai palīdzētu viņiem bēgt?

M. Es nekā neesmu teicis par bēgšanu.

G. Cilvēk, vai jūs arī sajēdzat ko runājat? Vai nezinat, kas par to draud?

M. Gribu viņiem palīdzēt, bet tikai atļautiem līdzekļiem.

G. Atļautiem līdzekļiem? Kas var būt atļauts palīdzēt viņiem bēgt? Citādi viņi no cietuma nevar izkļūt.

M. Pulkvedis var viņus pācējā brīdī apšēlot. Daudz kas var notikt līdz rīta ausmai.

G. Nekas nevar notikt. Par to es gādāšu. It nokas. Un pulkvedis tagad gul. Viņš guļ līdz septītajam rītā. Kad viņš pamodīsies apšēlošanai jau būs par vēlu. Veselu stundu par vēlu.

M. Kā jūs to tik droši zināt?

G. Es to zinu tādēļ, ka pats esmu eksekūcijas komandas priekšnieks. Nāciet man / līdz.

M.(seko G.)

Kādā tornī zvana trīs reizes.

Talumā spēcīgs lielgabalu troksnis.

Hartvigs.(ienāk) Kas jums to teica?

Gramkavs.(ienāk aiz H.) Jūs taču doņurējat, leitnanta kungs. Un bez virsnieka uzraudzības man nav tiesības to darīt.

H. Kas jums liedz griesties pie nometnes komandanta? Tas notiks nometnes rajonā, un viņš par to atbildīgs.

G. Es zvanīju majoram Stornam, tiklīdz saņēmu rīkojumu, ka man uzticēts šis pienākums. Man jau tulīn likas savādā, ka esmu nozīmēts par komandas priekšnieku, bet nav minēts virsnieks, kura uzraudzība eksekūcija notiks.

H. Un ko viņš teica?

G. Pulkvedis viņam to neesot uzdevis, tā tad viņam neesot pienākuma jaukties lietā, kas no sakta gala bijusi leitnanta kunga kompetence. Vai leitnanta kungs domā, ka man šī lieta patīk? Patiesība tā būtu žandarmu darīšana. Bet es nevaru atsācīties, ja man uzdots. Atļaujiet jautāt, ka tad paliek? Vai leitnanta kungs būs klāt?

H. Ja. Feldfēbēli Gramkav, esmu ar jūsu rīcību ļoti nemiera. Šoreiz par to vēl neziņošu, bet to pemsu vera pie nākamā ziņojuma. Tas viss. Varat iet.

G. Klausos.

H. Palūdziet mācītāju pie manis.

G. Klausos, leitnanta kungs. (iziet)

H. (staigā)

M.(durvis)

H. Nāciet vienm iekšā.

M. Vai jums kas sakāms?

H. Jūsu pienākums izpildīts. Varat braukt mājā, mācītāj.

M. Mans pienākums nekad nebus izpildīts, leitnant. Pirmkart, gribu zināt, kas

DAUGAVAS VANAGU
LATVIEŠU TEATRA KRĀTUVE

Bostonā

būs ar notiesātiem. Varbūt tiem vēl būšu vajadzīgs. Otrkārt, var gadīties, ka esmu vajadzīgs kādam citam, piemēram, jums.

H. Kā jūs to domājat?

M. Viss var gadīties. Dzīvoju tādēļ, lai būtu palīgs cilvēkiem, kas tiecās pēc patiesības, bet paši nespēj to atrast.

H. Tas izklausās pēc jūka. Ko jūs man varētu palīdzēt?

M. Nu, piemēram, atcerēties lūgšanas vārdus. Jūs tos varbūt būsiat aizmirsis?

H. Es šonakt netieku gulēt, tāpēc vakara lūgšana man nebūs jāskaita.

M. Lūgšanas bieži palīdz. Tās dod spēku un drosmi.

H. Nepulāties. Es sen vairs neticu tam, ko jūs tik lepni saucat par mūžīgo patiesību.

M. Kādēļ ne? Vai prāts jums atļauj dzīvot nemeklējot patiesību?

H. Tas ir kas cits. (skatās aprocēs pulksteni) Dežūras laikā nemēdzu gulēt. Laiku kavejot mes varētu parunāties.

M. Tas ir tieši tas, ko vēlos.

H. Bet tikai ar vienu noteikumu: abi runāsim pilnīgi vaļsirdīgi.

M. Labi.

H. Kāpēc man būtu šonakt jāskaita lūgšana?

M. Izšķirīgos brīžos, kad uz spēles cilvēka dzīve, spēku meklē lūgšanās.

H. Kāpēc jūs domājat, ka taisni šī nakts man ir izšķirīga?

M. Jūs taču neesat aizmirsis, kas paredzēts šorīt sešos?

H. Kāds tam varētu būt sakars ar mani?

M. Cetru cilvēku nogalināšana, ir liels grēks un noziegums pret cilvēcību.

Jums ļoti drīz būs jāizšķiras. Vai nu jūs viņus nogalināsi, uzņemdamies atbildību par šo cilvēku nāvi, vai arī jūs to nodarīsi un atlaidīsi viņus brīvībā. Kā vienā, tā otrā gadījumā jums ir ārkārtīgi svarīga un grūta izšķiršanās. Domāju, ka lūgšana jums varētu palīdzēt.

H. Jūs domājat, ka esmu daļēji atbildīgs par viņu notiesāšanu?

M. Dieva priekšā nav daļēja vaina vai atbildība. Cilvēks ir vainīgs vai nevainīgs. Atbildīgs vai neatbildīgs, par visu savu darbu.

H. Atbildēt var par saviem darbiem. Es neesmu vainīgs visās pasaules nelaimēs. Ne arī kas noticis un vēl notiks ar šiem dezertieriem.

M. Viņi ir jūsu ziņā. Un ja viņus tiešam šorīt nošaus, jūs būsiat atbildīgs par viņu nāvi. Šo vainu jūs nevarat uzvelt nevienam citam.

H. Kā jūs to varat uzvelt man?

M. Nevaru iedomāties nevienu, kas būtu tik pilnīgi atbildīgs par notiesātiem kā jūs. Jūs esat visvairāk darījis, lai viņiem piespriestu šo sodu. Pietiktu ar dažiem jūsu vārdiem, lai viņus atlaistu brīvībā. Jūs tos neesat teicis.

H. Jūs esat traks. Kā tad es viņus varētu atlaist brīvībā?

M. Jūs varat ļaut viņiem izbēgt. Jūs to varat, bet nedarat.

H. Un to jūs man parmetat?

M. Gribo jums tikai parādīt jūsu atbildības robežas. Pēc pāris stundām, jūs uzraudzīsi sodu izpildīšanu. Katru brīdi jūs varēsiet eksekūciju pārtraukt ar īsu pavēli. Kā tad jūs nebūtu vainīgs viņu nāvē, ja atļausiet, lai viņus nošauj? Jūs runājat tā, it kā mēs to būtu mednieku biedrības biedri, un notiesāti zaku vai stirnu pāris. Šī ir armija, mācītājs, un ir karš. Mums jāpilda pavēles.

M. Vai kādam var pavēlēt būt necilvēcīgam? Jums vienmēr paliek izvēle klausīt vai neklausīt.

H. Ja karavīri domātu tā, kā jūs, mācītājs, armijā nevarētu pastāvēt nekāda disciplīna. Vēl vairāk, karš tad nemaz nebūtu iespējams.

M. Ļoti precīzi, leitnants kungs, karš tad nebūtu iespējams. Tik vien vajag, lai karš butu neiespējams, tik vien no mums prasīts, neklausīt necilvēcīgam pavēlēm.

H. Kā es varētu neklausīt pulkveža pavēlei? Vai jūs mani kūdat sacelties pret priekšniecību?

M. Jums nav jādara viss, ko pavēl traks cilvēks.

H. Jūs ļoti oriģināli raksturojātūsu pulkvedi. Interesanti zināt, kā jūs pie

šāda raksturojuma esat ticis?

M. Neizliekaties. Te visi viņu dēvē par trako pulkvedi. Man liekas, viņš sajucis redzot, kā sabruk gaisa pils, kam viņš fanātiski ticējis. Viņš nav spejāgs loģiski domāt. Ja jūs klausat viņa pavēlēm, jūs paklausat trakam cilvēkam.

H. Pulkvedis mans priekšnieks, un kāmer viņš nav no amata atcelts, man jāpilda viņa pavēles, kaut arī viņš būtu diezgan kads savādnieks.

M. Jūs neesat prātā jūcis. Jūs spejat skaidri domāt, redzēt patiesību.

H. Diemžēl šī te nav mednieku biedrība, bet Vācijas armija. Ar pavēļu nepildītājiem te jokus neprot. Šo dezertieru liktenis tam skaidrs pierādījums.

M. Es jums jau teicu, ka lieta nopietna, un izšķiršanas nav viegla.

H. Man nav par ko izšķirties. Esmu dienestā, man jāklausa rīkojumam.

M. Vai jūs būsiet tik glēvs un paklausīsi, kad prātā jūcis priekšnieks jums liek darīt nejēdzīgu noziegumu, četrkārtīgu slepkavību?

H. (skatās aprocos pulkstenī) Loti zēl, mācītāja kungs. Man vairs nav laika. Saruna bija interesanta, bet nu man jāiet. Ceru, jūs sapratīsiet, ka šī saruna tūri personīga paliek tikai mums. Jūs izteicāt domas, kuras oficiāli nevarētu klausīties. Ka jau teicu, jūs varat braukt mājās, kad vēlaties, vai palikt te līdz rītam. (iziet)

M. (apsēžās)

/ Tālumā bukšķ lielgabalu šāvieni /

Sestā aina

Valdemāra Daugūla cietuma kamera. Gulamā lāviņa.

Kādā tornī zvana četras reizes.

Andra. Māri, ja tev jāmirst, es arī negribu dzīvot. Es nevaru dzīvot bez tevīs.

Daugulis. Nerunā tā. Vai tu nesaproti, Andra, ka tev jādzīvo? Tu nedrīkstī

A. Kapēc?

D. Tāpēc, ka es gribu dzīvot ar tevi. Dzīvot tevi. Tu esi tu un arī es. Tev jādzīvo par mums abiem.

A. Ja tu vairs nebūsi, es arī negribu būt.

D. Viņi doma mani nogalināt. Friciļ pacels šautenes un šaus uz mani. Bet es ne-maz nebūšu tur, es būšu tevi.

A. Tu domā, ja man, mums būtu?

D. Jā. Kādēļ nē? To viņi man nevar aizliegt, dzīvot tālāk dēļā. Kā tu audzināsi mūsu dēlu?

A. (klusī raud) Viņš būs mazs, jauks puisītis, gaišiem matiem un zilām acīm.

Es viņu skaisti apgērēšu, macīšu būt piēklājīgam un vienmēr tīram. Tad viņš ies skolā. Viņš būs čakls un visu atrī iemacīsies. Viņš beigs pamatskolu un nu es nezīnu, tev man jāsaka, kā tu gribi, kur lai viņš iet tālāk, gimnāzijā vai arodskolā? Es domāju gimnāzijā. Tas būs brīnišķīgi. Mammas tik liels, glīts dēls. Tu negribēsi, lai viņš kļūst karavīrs?

D. Nē. Labāk lai viņš nocērt sev roku nekā iet kara.

A. Kara tad vairs nebūs. Šis būs beidzies, un jaunu cilvēki vairs nosāks, tik daudz viņi būs mācījušies.

D. Vārbūt. Stāsti vien. Mammatik klausīties, ka tu runā.

A. Bet es nekā nezīnu. Man nekā nav ko stāstīt.

D. Ko tu viņam stāstīsi par mani?

A. Nezīnu. Tā kā mums bijis, nevar bērnam stāstīt.

D. Saki viņam, ka vācieši mani nosāva. Nē. Labāk, ka kritu karā.

A. Māri, kapec tu mani moki?

D. Piedod, mīļā. Es tā negribēju.

A. Nerunāsim par to, tas tikai dara sāpes.

D. Bet mums jārunā. Kad mēs runāsim, ja ne tagad? Laiks iet.

A. Nerunā par to. Negribu dzirdēt.

D. Cik varētu būt pulkstenis?

A. Negribu zināt. Man bailos no laika.

D. Nevaru iedomāties, kā šī nakts būtu pagājusi, ja tu nebūtu ar mani. Nevienam man nav tik daudz laba darījis, kā tu ar mani būdama. Tu man devi laimīgu visdziļākā nolaimē. Tu piepildījā manu dzīvi kā kausu, tas līst pāri malām. Nu man ir vioglāk aiziet, bagātām un apdāvinātām. Gribētu lai tu aizbrauc uz manu vecāku mājām, izstāstīt, kā ar mani bija, kā mēs šonakt salaulājām, ka esi mana sieva, jo tu audzināsi mūsu dēlu.. Esi laba pret mani un vecākiem, es viņus ļoti mīļoju. Ved manu mazo dēlu pie viņiem un ļauj mātei auklēt. Gribu, lai viņš uzaug mūsu mājā. Un tāpat, ja mums ir meita, arī viņai būtu tur labi. Apsolī, ka tu tur brauksi.

A. Mari, mēs esam Vacijā, un tur, kur dzīvo tavi vecāki, tagad būs krievi. Es nezinu, kad tiks atpakaļ. Varbūt paies gadi.

D. Kas man gadi? Gribu dzirdēt tikai tavu solījumu/

A. Ja, Mari. Brauksi labprāt. Tiklīdz bus kāda iespēja.

Kada tornī zvana piecas reizes.

Gramkavs (ienāk) Dāmai jāatstāj kamera. Pulkstenis pieci.

A. Nē. (apkeras Marim ap kaklu) Nē.

C. Vai jūs nedzirdējat? Teicu, jums jāatstāj kamera. Dežūrvirsnieka rīkojums.

A. Es neiesu. Lai viņš dara, ko grib. Neiesu.

D. Saubos, vai tas ko līdzos. Tev būs jāiet, Andra. Ilgāk tev neļaus palikt.

A. Tā, lai mani izmet ar varu. Patī es neiesu.

G. Nu, kas bus? Es jūs nevaru te atstat. Tik daudz jums jāsaprot. Tā ir pavēle.

A. Nē, nē. Negribu. (nevaldami raud)

D. Neraudi, Andra. Esi droša un stipra. Tu esi mana, tev jābūt stiprai. Paldies tev, mana mīļā. Tu man bijī viss.

G. (sāpēm A. aiz pleca, gribēdams viņas atvilkt no D.)

D. (dusmās iesit Gr. pa roku) Valdi nagus.

G. (atvēzējās un sit D. Dure ķer D. vaigu) (izrauj revolveri, to verš pret D.)

A. (iokliedzās, metas starp abiem) Na. Lūdzu, nē. Nevajag. Es iesu. (pāņem no lāvas galv gala meteli, kas bijis salocīts spilvena vieta.)

D. Ar dievu, mīļā. Esi stipra. Sveicinā manu mati.

A. (pamāj ar galvu, iziet)

G. (soko)

D. (noslīgst uz lāvas.)

Septītā aina

Tā pati uzgaidāma istaba cietumā.

Andra. (ienāk)

Mācītājs. (gulējās uz sola, pigcolās) Labi, ka atmācāt. Gribēju iet jūs meklēt.

Jūs bijat kamera pie vira?

A. Jā.

M. Tad viņi jūs tomēr ielaida. Jūs domājat...?

A. Nē. Es nekam vairs neticu.

M. Tā ir mana vaina. Neatradu istos vārdus pārliecinot pulkvedi. Lepojos, ka man taisnība. Pulkvedis un tāpat leitnants to juta. Tas viņos pamodināja spītu.

Lukoju pierādīt nelgam, ka viņš nelga un ļaundarim, ka viņš ļauns.

A. Es arī neesmu nekā varējusi. Esmu gribējusi, bet neesmu varējusi.

M. Jus esat darījusi tik daudz.

A. Tik nožēlojami maz. Sieviete nekā nevar.

M. Sievītes darbam ir svētība. Vai man tagad vēl būtu jāiet pie viņiem?

A. Viņi jūs nelaidīs iekšā. Škiroties Māris bija mierīgs un drošināja mani.

M. Šo dvēseles spēku viņš būs guvis no jums.

A. Ak Dievs, cik maz cilvēks cilvēka laba var darīt.

M. Mieru, tikai mieru. Mēs visi esam augstākās varas ziņā.

Kādā tornī zvana sešas reizes.

Arpusē atskan automašīnas troksnis, tad divas pagaras patšautoņu kārtas.

Gramkava balss. (kaut kokliedz) / Isa ložmetēju kārtā /

- A. (piespiedusies mācītājam, raud, baiļu un izmisuma lekmē.)
M. Mans nabaga bērns. Mūsu prāts par vāju, mēs nesaprotam Dieva gribu. Mums jāpalaužās Viņa žēlastībā. - Ko varu jūsu labā darīt?
A. Vediet mani no šejienes projām.
M. Pagaidiet to. Iešu paskatīties. (iet)
Hartvigs. (ienāk, iet pie A.)
Srams. (ienāk) Leitnant Hartvig.
Hartvigs. (roku pie cepures) Klausos, pulkveža kungs.
S. Jūs esot uzraudzījuši soda izpildīšanu. Gaidu jūsu ziņojumu.
H. Pulkveža kungs, notiesātiem sods izpildīts.
S. Tas pats par sevi saprotāms. Stāstiet, kā tas notika.
H. Pulkveža kungs, kā paredzēts.
S. Nekādu starpgadījumu nebija?
H. Gandrīz nekādu. Atskaitot kādu sīkumu.
S. Kas tas bija?
H. Man kļuva nelabi.
S. (smejās) Nelabi? Jums kļuva nelabi? Kā jūs to izskaidrojat?
H. Man kļuva nelabi, domājot par to ko darīju. Ko mēs visi tur darījām. Man arī pašreiz diezgan nelabi. Klausoties jūsu balsī, jūsu jautājumos.
S. (aizsmaci) Ko tas nozīmē? Ko jūs ar to gribat teikt?
H. Uz jums skatoties man kļūst nelabi. Man vajag tikai paskatīties dažās fotogrāfijās (skats Vadona gimetnei) Gleznās, kad tūlīt kļūst nelabi.
S. (kerc) Es jūs nododu karatīesai. Vai jūs arī zināt, ko jūsu izteicieni nozīmē?
H. Nē. Lielās, esmu slims. Varbūt man ir purva drudzis. /mē?
S. (pūlās savaldīties) To es gribu cerēt. Jo citādi, ja jūs nebūtu slims, ja jūs tā runātu skaidrā prātā, man būtu jāspēr soļi.
H. Purva drudzis. Vai jums neliekās, ka šai purvā, kur esam iegrimuši līdz kaklam, nevar dabūt purva drudzi?
S. Gribu lasīt ārsta atzinumu. Un ja jūs nebūsiot slims, tad mēs drīz redzēsīmes, un šī redzēšanās jums nebūs patīkama. (prom)
H. (sveicina) Uz neredzēšanos, pulkveža kungs. (pie A.) Andra, ļoti nožēloju, ka mums iznāca satikties tik nelaimīgos apstākļos, un ka tik maz varēju tev palīdzēt. Bet es gribēju. Tici man. Kad vien tev vajadzīga palīdzība, nāc pie manis. Tu atradīsi draugu. (iziet)
Mācītājs. (ienāk) Andra, kāda mašīna brauks uzūsu pusi. Solijās pagēmt līdzī.
A. Vai tas tiesa, ka cilvēks iznīkst, ka no viņa it nekā nepaliek?
M. Nekā. Tikai mīlestība.
A. Es vairs neticu, ka ir Dievs. Ja viņš būtu, tas nevarētu notikt.
M. Kā jūs tā varat domāt. Mīlestība ir Dievs. Jūs pati esat pilna ar mīlestību. Vai jūs nesaprotat? Jums tik grūti tādēļ, ka esat izredzēta. Jūs nesat Viņu sevi. Jūs esat pilna ar mīlestību ka kauss ar vīnu. Pilna ar dzīvību. Jūs esat nokapusī līdz nāvei un atgriezusies ar dzīvību. Jūsu nasta ir svēta. Jūs esat vīru izglābusī. Es to nevarēju, bet jūs to izdarījāt. (ved A. laukā)

Kādā tornī zvana septiņas reizes.

Priekšskats.

DAUGAVAS VANAGU
LATVIEŠU TEATRA KRĀTUVE

Bostonā.